

Luc Van den Briele

STRENGEN

**e e n a k t e r
v o o r j o n g e r e n**

Contact met de auteur :

luc.vandenbriele@telenet.be

Personen:

Jana Sansen (16 jaar)
 De Waker (oud, maar onverslijtbaar)
 De vader van Jana (ongeveer 40 jaar)
 De moeder van Jana (ongeveer 40 jaar)
 Nonkel Oskar (ongeveer 65 jaar)
 Tante Jeanne (ongeveer 60 jaar)
 De wiskundeleraar (ongeveer 40 jaar)
 Glenn, de vriend van Jana (17 jaar)
 De moeder van Glenn (ongeveer 40 jaar)
 Freya, een verliefd schoolmeisje (16 jaar)

Decor:

Een vrij abstracte ruimte met links een grote blauwe deur, waaruit een dikke en goed zichtbare (bijvoorbeeld witte) streng komt. Naast de deur staan een tafel en een stoel. Rechts staat een mensengrote kooi met dikke tralies. Uit deze kooi komen acht dunne, ook goed zichtbare en gemakkelijk door te knippen strengen.

Korte inhoud:

De zestienjarige Jana is verongelukt en aan het sterven. Ze komt in de wachtkamer van de dood terecht. In de verte ziet ze haar wachtende voorouders en ver beneden haar ziet en hoort ze de zeer verscheiden reacties van familieleden (een oprecht verdrietige vader, een wat verbitterde moeder, een tegen *de jeugd van tegenwoordig* te keer gaande nonkel Oskar, een bedeesde tante Jeanne), van haar gekwetste vriend en van zijn onvriendelijke moeder, van een leraar en van de op haar vriendje verliefde en al verleidingsplannen smedende Freya. Het verongelukte meisje zit nog met een streng aan elk van hen verbonden, maar de Waker aan de *Poort tussen Leven en Dood* knipt alle levensstrengen een voor een door. Zal de Poort voor haar geopend worden? Zullen haar daden op aarde voldoende zwaar wegen om bij de voorouders een nieuwe vorm van leven te mogen beginnen? Of blijft de Poort gesloten?

*De eerste versie van de in 1980
 met een VVT-prijs bekroonde
 en dan voor het eerst opgevoerde eenakter
 S t r e n g e n
 verscheen in de bundel
 Z e v e n S p e l e n o p S c h o o l
 (Hedendaags Nederlands Toneel, 38)*

Dit is een in 2012 geactualiseerde en lichtjes herwerkte versie.

De altijd heel nuchter voor zich uitkijkende Waker zit naast de grote Blauwe Deur aan zijn tafel. Hij heeft een weelderige baard en onder een wat clownesk zwart minirokje draagt hij een nauw om de benen sluitende witte broek. Op de tafel liggen enkele dikke boeken en een grote schaar. Hij kijkt naar Jana en wacht geduldig tot ze de eerste klanken uitstoot.

De Vader, de Moeders, Nonkel Oskar en Tante Jeanne, de wiskundeleraar en Freya staan in de Kooi van het Leven. Met de handen klampen ze zich vast aan de tralies. Glenn ligt op een draagberrie; zijn bovenlichaam is in allerlei ziekenhuistoestanden gehuld, zijn onderlichaam (jeansbroek en gymschoenen) hangt uit de kooi.

Tussen de kooi en de Waker zit Jana op een dikke luchtmatras; ze zit verborgen in een wolk van vlokken witte schuimrubber, waaruit ze met verwarde haren en grote droomogen te voorschijn kruipt. Ze draagt een lang wit kleed; op de rug is ze met een dikke streng verbonden met iets dat zich achter de Blauwe Deur bevindt; de voorkant van haar kleed zit met acht dunne strengen vast aan de personen in de Kooi van het Leven. Ze doet wanhopige pogingen om te spreken. Eerst lukt dit in het geheel niet, dan stoot ze moeizaam enkele onverstaanbare klanken uit.

Waker:

(naar Jana kijkend, dan een van de boeken openslaand) Negentig. Punt. Vijf. Streep. Vierduizend zevenhonderd veertien. Jana Sansen, zestien jaar. Haar mond is nog dicht en de voorouders zijn nog niet gewekt. (hij staat op en gaat naar Jana, die verschrikt terugdeinst) Niet schrikken, meisje. Aan mijn vingers groeien bliksemschichten, maar toch zijn ze zeer zacht en ze zullen je verzegelde lippen pijnloos openen. (hij raakt haar lippen aan)

Jana:

Wie ben jij?

Waker:

Ik ben de Gids, de Waker bij de Blauwe Deur, de Teller van de Ongetelden.

Jana:

(rondkijkend) Waar ben ik?

Waker:

In de wachtzaal.

Jana:

(zichzelf betastend) Wie ben ik?

Waker:

Men heeft van jou gezegd dat je al aardig op weg was om een jonge vrouw te worden. Een vrouw met mooie, grote, diepe ogen. Met brede en volle lippen, die warm en vochtig waren. *(het verwarde haar wat herschikkend)* Met zacht haar op de kleine en nog wat tengere schouders.

Jana:

Raak me niet aan. Je bent een rare vent. Je lijkt wat op de directeur.

Waker:

Verwondert me niet. Ik lijk altijd op iemand.

Jana:

(een dunne streng betastend) Wat is dat?

Waker:

Een levensdraad. Nonkel Oskar.

Jana:

(aan de streng trekkend) Nonkel Oskar?

Nonkel Oskar:

We leven in een slechte en rotte wereld. Heel erg is dat. Heel erg. Hoe lang zeg ik dat nu al?

Jana:

Nu weet ik het weer. Ik ben Jana. *(ze trekt zachtjes aan een andere streng; meteen bedekt ze haar oren)* Wat was dat?

Waker:

Een herinnering die nog in de levensdraden nazindert. De auto die tegen de boom te pletter reed.

Jana:

(gillend en dan vertwijfeld aan de streng snokkend) Glenn. Glenn.

Glenn:

(kreunend) Dorst. Ik heb dorst. En alles aan mij doet pijn.

Jana:

(ontzet de streng loslatend) Hij is gekwetst.

Waker:

Hij ligt in het ziekenhuis.

Jana:

Hij heeft dorst.

Waker:

Straks komt een verpleegster hem kleine slokjes koel water geven.

Jana:

Hij ziet er heel erg ziek uit.

Waker:

Niet overdrijven, Jana. (*hij gaat Glenn iets dichterbij bekijken*) Ze laten hem daar maar tussen leven en dood hangen, maar zó erg is het niet. Twee tanden kwijt, een gebarsten kaakbeen, vier gebroken ribben, een polsbreuk en een aantal diepe sneden in het gezicht en op de armen.

Jana:

(*aan een streng trekkend*) Ik wil bij hem zijn.

De vader van Jana:

Janoesjka toch, Janoesjka.

Jana:

Dat is papa. Van als ik klein was, noemde hij me graag Janoesjka. Wat heeft hij? (*in haar verwarring begint ze nu aan allerlei strengen te trekken*)

Nonkel Oskar:

Hoe lang zeg ik dat nu al?

Tante Jeanne:

Zwijg toch, va.

Wiskundeleraar:

Voor we met de les beginnen...

Nonkel Oskar:

Zwijgen? Ik ben de enige die hier de waarheid durft zeggen.

De moeder van Jana:

(*naar de vader wijzend*) 't Is zijn schuld.

Wiskundeleraar:

Er zijn vandaag twee leerlingen afwezig...

Nonkel Oskar:

Er moet meer orde komen in deze wereld. Meer tucht, meer discipline. Meer politie en meer gevangnissen. En werkkampen voor jonge boeven.

De moeder van Jana:

Ze mocht alles van hem.

Wiskundeleraar:

Jana en Glenn...

Freya:

(*in zichzelf*) Vanavond ga ik hem bezoeken.

Nonkel Oskar:

De straten krioelen van de boeven, van rare snuiters met omhoog staand vet haar en met vier of zes ringen in hun oren. Bah.

Wiskundeleraar:
De directeur heeft me gevraagd...

De moeder van Glenn:
't Zal wel hààr schuld zijn. Glenn is al een goede chauffeur.

De vader van Jana:
Hij mocht nog niet eens rijden.

De moeder van Jana:
Hoe oud is hij? Zeventien? Niet eens een rijbewijs. En toch laten ze hem rijden.

Wiskundeleraar:
Een dom verkeersongeval...

De moeder van Glenn:
Ze zal hem afgeleid hebben. (*bitsig*) Ze had hem beter gerust gelaten.

De vader van Jana:
Zwijg. Jouw Glenn is er nog. Maar mijn Janoesjka is weg. Is dood.

Nonkel Oskar:
Nietsnutten. Gespuis. Een tuchtcompagnie hebben ze nodig. In mijn tijd, toen ik nog adjudant was...

Tante Jeanne:
Va! Wacht tot morgen om dat allemaal te zeggen.

De moeder van Glenn:
Hààr domme schuld...

Jana:
(*ontzet de strengen loslatend*) Wat betekent dat?

Jana:
(*terwijl de Waker haar knikkend bekijkt, zichzelf betastend*) Ben ik, ben ik...

Waker:
Als je aan honderd per uur met het hoofd tegen een boom vliegt... Maar je moet niet bang zijn, Jana. Alles komt terecht. Ik raak je eventjes aan (*hij neemt haar hoofd in zijn handen*) en je bent meteen al veel rustiger.

Jana:
Waar ben ik?

Waker:
Je zit in de wachtkamer. Op een wolk.

Jana:

Op een wolk? *(ze gaat turend op de uiterste rand van de wolk zitten)* Ik zie alleen een grijze vlakke.

Waker:

Je kijkt de verkeerde kant uit. Dit is de Atlantische Oceaan.

Jana:

De Atlantische Oceaan. O ja. Tussen Europa en Amerika. Voor aardrijkskunde haal ik niet meer dan een zes, maar dat weet ik. Voor wiskunde ben ik verschrikkelijk slecht, en voor scheikunde ook.

Waker:

Je leraar wiskunde is net een rouwtoespraak aan het houden. *(naar een streng wijzend)* Dat is zijn draadje.

Jana:

(de strengen weer vastgrijpend en naar de Kooi kijkend) Waarom doet hij dat?

Waker:

Omdat het vandaag donderdag is. En het eerste uur van de donderdag is er toevallig wiskunde. Moet je toch weten.

Wiskundeleraar:

Een zeer treurig ogenblik...

Jana:

Voor hem ben ik geen goede leerlinge. Ze hadden die van Nederlands moeten nemen.

Wiskundeleraar:

Voor Glenn is er nog hoop, grote hoop zelfs...

Freya:

(in zichzelf) Ik ga hem vanavond bezoeken.

Jana:

Op sommige dagen is de Lorre mijn geliefkoosde leraar. Engels. Maar van het Paard hou ik toch meest.

Waker:

Het Paard van Nederlands.

Jana:

We noemen hem zo. Hij heeft van die grote tanden.

Waker:

Paardentanden. Ik weet het.

Jana:

Ah, waarom is hij het niet die de toespraak houdt? Hij zou met een heel zachte stem een of ander mooi en heerlijk romantisch gedicht hebben voorgedragen.

Wiskundeleraar:

Laat het voor alle leerlingen ook een les zijn: auto's zijn geen speelgoed. En vergeet niet...

Waker:

We knippen hem weg. *(hij neemt zijn schaar en knipt de streng van de leraar door - de wiskundeleraar praat vanaf nu onhoorbaar verder)*

Jana:

(verwonderd het overblijvend stukje streng bekijkend) Maar...

Waker:

Nooit meer wiskunde. Gedaan met de hopeloze vraagstukken en met de doolhoven van de meetkunde. Zo eenvoudig is dat. *(een andere streng nemend)*
Knippen we er nog een door?

Jana:

Van wie is die streng?

Waker:

Van Freya.

Freya:

(in een spiegel kijkend, haar lippen kleurend, dan dromend in het ijle starend)
Oh, I love him, I love him. Die Jana was toch niks voor hem.

Jana:

Knip door, knip door.

De Waker knipt. Freya blijft met verliefde blik praten, maar is onhoorbaar.

Jana:

Hij zal die trut van zich afschudden. Hij zal haar van zich afschudden!

Waker:

Maar nee. Haar ogen zullen lokken en haar mond zal lokken en haar handen zullen lokken. Binnen de zes maanden staan ze te vrijen op dezelfde plaats waar jij met hem stond.

Jana:

Heb jij dat gezien?

Waker:

Ik zie alles. Zelfs als je in het duisterste van alle duistere hoekjes van de stedelijke parkeergarage kroop kon ik het zien.

Jana:

(naar Glenn kijkend) O, Glenn. Hij heeft het gezien hoe we elkaar diep in de ogen keken en dan zoenden en...

Waker:

(strengen omhoog stekend) Knippen we er nog een?

Jana:

Knip Glenns moeder maar. Wat ze zegt is helemaal niet waar. Ik ben onschuldig. Ik heb het hem nog zo gezegd. Glenn, zei ik, hou je twee handen op het stuur.

De moeder van Glenn:

Had ik dát geweten... *(ze wordt door de Waker geknipt en praat nu onhoorbaar)*

Waker:

(aan een streng trekkend) En het oompje?

Nonkel Oskar:

Ik heb gisterenavond nog met iemand van de politie gesproken. Een inspecteur. Een bekwaam mens. Heeft nog examen bij mij afgelegd. Soms meer dan tien maal per dag moeten we uitrukken, zei hij. Overvallen, aanrandingen, drugs. En allemaal van die vuile types, met vies haar en met ringen in de oren. En vreemdelingen. Ik zeg: wel, merci. En waarom pak je dat gespuis niet op? En waarom zet je geen tien van die goede oude schandpalen op de Grote Markt en waarom bind je ze er niet aan vast? De mensen zullen ze wàt graag komen bespuwen en hun rug een beetje warmen met de zweep.

Tante Jeanne:

Va toch, zeg dat niet.

Nonkel Oscar:

En pas op...

De Waker knipt twee strengen door. Nonkel Oskar en Tante Jeanne zijn nu onhoorbaar.

Waker:

Ik heb meteen ook maar de tante geknipt.

Jana:

Ik wil niet dat je verder knipt.

Waker:

Het is onvermijdelijk.

Jana:

Ik wil het niet.

Waker:

Nog drie strengetjes, en dan ben je helemaal bevrijd.

Jana:

(duizelig) Ik word zo leeg en hol van binnen.

Waker:

Ik zal je de magische formules leren. Daarmee kan je naar het Land van de Rechtvaardigen gaan.

Jana:

Ik wil terug. *(vertwijfeld aan de strengen trekkend, roepend)* Mama, mama.

De moeder van Jana:

Zo'n dom ongeval.

De vader van Jana:

Slechts herinneringen zullen blijven. Herinneringen. Herinneringen.

De moeder van Jana:

't Is jouw schuld.

De vader van Jana:

(gekwetst) Zeg dat niet.

De moeder van Jana:

Ze was nog veel te jong. Maar van jou mocht ze alles doen. Ook in de auto van die paljas kruipen.

De vader van Jana:

(het gezicht tegen de tralies drukkend) Ze was mijn Janoesjka, mijn grote kleine prinses.

De moeder van Jana:

(een beetje schamper) Dode prinses.

De vader van Jana:

Alleen herinneringen zullen nu blijven.

De moeder van Jana:

Magere troost. Een enig kind zo domweg verliezen. Na zoveel jaren van goede zorgen, van meeleven met al wat ze deed.

De vader van Jana:

Weet je nog dat ze bof kreeg, toen ze vier jaar was? Haar keel en haar beide wangen waren verschrikkelijk opgezwollen. En zo slap en moe was ze, zo rood en koortsig warm. Ze zat op mijn schoot, in een warme deken gewikkeld en viel in slaap. Haar hoofdje rustte op mijn borst. *(streebewegingen nabootsend)* Soms keek ik er naar en streeelde ze. Mijn kleintje, zei ik, mijn Jana-Janoesjka.

De Waker knipt met de schaar in de lucht.

Jana:

Nee, niet doen, niet doen. *(op haar knieën smekend)* Lieve Deurwaker, lieve, lieve, lieve Zaalwachter, lieve Gids...

De Waker schudt het hoofd.

Jana:

Laat me teruggaan. *(op de rand van de wolk, naar de kooi kijkend, haar wanhoop uitschreeuwend)* Mamaatje, mamaatje...

De moeder van Jana:

Ze was...

De Waker knipt. De stem van de moeder wordt onhoorbaar.

Jana:

(de hand op de keel leggend) Zeer raar en leeg voel ik me worden. *(naar adem snakkend)* Papa. Papa.

De vader van Jana:

(tegen de onhoorbaar sprekende moeder) We zullen het moeilijk hebben.

Jana:

(vertwijfeld) Papa!

Ze wil van de wolk kruipen, naar de vader gaan, maar ze wordt van achter de Deur met de Dikke Streng tegen de wolk getrokken. Ze valt neer. De Waker knipt de laatste twee dunne strengen door en ook de vader van Jana en Glenn worden onhoorbaar. Alle personen in de Kooi zitten nu onhoorbaar te praten: de vader stil en bedrukt; de moeders verdrietig, maar soms ook opstandig; de tante slechts af en toe en schuw; de oom met grote militaire gebaren; Freya verliefd. Glenn is blijikbaar aan de betehand; zijn moeder en Freya trekken hem steeds verder de Kooi in en beginnen zijn hoofd uit de windsels te bevrijden.

Waker:

(omhoog kijkend en roepend) Sansen, Jana. Negentig. Punt. Vijf. Streep. Vierduizend zeventien.

Een duif met een mandje komt uit de lucht vallen; de Waker neemt een dossier uit het mandje; de vogel verdwijnt weer in de hoogte.

Waker:

(na het bekijken van het dossier, bij Jana komend) En hoe voelt Jana zich?

Jana:

(zich betastend en dan rondkijkend) Heel raar en ijl. En rondom mij wordt alles blauw en groen.

Waker:

Maar onderhuids is er geen onrust meer. Adem en bloed hebben de angsten overwonnen. Nu zullen de wegen zich openen.

Jana:

(in de verte starend) Ik zie groene velden, met zwijgende gestalten die zaaien en planten.

Waker:

Het zijn de voorouders. Hoor.

Een bandopname laat een koor van voorouders horen.

Ze reciteren hun namen.

Koor:

Van Beckbergen en Pepermans,
Jaenen en Vervloet,
Lemmens en Van Helder,
Diels en Laenen,
Theunis en Reynders,
Willems en Schoovaerts,
Voordeckers en Sansen.

Waker:

De aarde heeft het gestolde bloed uit hun aders gezogen. Hun gebeente is door de tijd verslonden. Ze zijn tot rust gekomen. Omdat ze rechtvaardig waren hebben ze de toegang tot de geheimen ontdekt en is de nacht lichter geworden dan de meest heldere der heldere dagen.

Koor:

Theunis en Sansen,
Reynders en Voordeckers.

Jana:

Ik herken hun voorhoofden.

Waker:

Hun ogen lijken gesloten en hun lichaam lijkt gewikkeld in witte gewaden. Maar ze zien en ze lopen ongehinderd op en neer. Ze zaaien het nieuwe leven.

Koor:

Diels en Sansen,
Willems en Voordeckers.

Jana:

Ik herken hun lippen.

Waker:

En alle wegen werden voor hen geopend. Op de vleugels van de horizon hebben ze de grenzen van de duisternis doorboord.

Koor :
Van Beckbergen en Sansen,
Lemmens en Voordeckers.

Jana:
Ik herken hun handen.

Waker:
En toen bereikten ze het Huis van de Moeders. Omdat ze met geen onrein-
heden bezwaard waren, werden ze toegelaten in het Land der Rechtvaardigen.

Koor:
Van Helder en Sansen,
Laenen en Voordeckers.

Jana:
Ik herken hun navels.

Waker:
De mysteries weken en ze werden niet oud. De strengen waren doorgesneden,
de fouten verwijderd, de vliezen van de waan doorbroken.

Koor:
Vervloet en Sansen,
Schoovaerts en Voordeckers.

Jana:
Ik herken hun dijen.

Waker:
Luister.

Koor:
(terwijl het koor stilletjes de namen reciteert, zegt één luide en diepe stem uit het koor) Jana Sansen, na het verlaten van de moederschoot heb je maar heel weinig jaren voltooid. De som der daden is gering.

Jana:
(de benen van de waker vastgrijpend) Help mij. Help mij. *(tegen de Blauwe Deur)* Ik ben niet oud geworden. Ik ben met het hoofd tegen een boom geslingerd. Maar in mijn korte leven heb ik er naar gestreefd goed te zijn. Ik heb mijn grootmoeder bloemen en kersen en rijstpap met bruine suiker gegeven. *(naar nog andere argumenten zoekend)* Ik heb geld ingezameld voor Elf Elf Elf. Ik heb me schor geschreeuwd op betogingen voor een beter milieu. Ik heb in Planckendael twee euro voor de geiten gegeven. In een e-mail heb ik een boodschap van troost verspreid voor de gevangenen van noord en zuid en oost en west. Ik heb een boodschap van vrede uitgedragen en ik heb tegen rassenhaat betoogd. Alleen in wiskunde heb ik gefaald. En in scheikunde.

Waker:

Heeft geen belang. *(terwijl hij de dikke streng los maakt)* Sta nu op. Strek de handen en ga naar de Blauwe Deur.

Jana staat op. Ze ziet dat de streng van achter de Blauwe deur wordt weggetrokken en ze volgt de streng met de ogen. Dan gaat ze langzaam naar de Blauwe Deur. De Waker fluistert haar de formules in, hij helpt steeds opnieuw als ze aarzelt of zich verspreekt.

Jana:

Ik ben Jana, de dochter van Sansen en Voordeckers. Mijn lichaam ligt op de aarde, is koud en stil, geen hart klopt er nog in. Laat mij een vlam worden, zodat ik binnen in mij licht en warmte voel. Laat mij geteld worden, zodat ik kan meehelpen bij het beplanten der velden. Grijp mij, laat mij opstijgen met de sterkte van de valk en met de onsterfelijkheid van de feniks. *(de handen nog hoger voor zich uitstekend)* Zie, ik ben bevrijd van alle strengen, ik ben ongebonden. Omdat ik naar liefde en goedheid heb gestreefd, is mijn huid gezuiverd en ontdaan van alle kwade schubben. In mij borrelt een nieuwe adem. Ik zal van mijn adem een wind maken en over de aarde waaien en goedheid fluisteren in het oor der mensen. Met onvoelbare vingers zal ik de haren van de verdrukten strelen, met mijn lippen zal ik de onschuld van de verliefden bedekken.

In de kooi wordt nog altijd onhoorbaar gesnotterd, aan de tralies gerukt, met heftige gebaren gepraat. Jana staat nu bij de Blauwe Deur. De Waker klopt haar bemoedigend op de schouder.

Waker:

Klop en roep je naam. Alleen voor de rechtvaardigen wordt de Deur geopend.

Jana:

(kloppend) Ik ben Jana. Jana Sansen.

Muziek van Johann Sebastian Bach of van Philip Glass. Nauwelijks hoorbaar.

Waker:

De wachtkamer was slechts een voorspel. De weg naar de voltooide vrijheid begint achter de Deur. Er staat een grote weegschaal.

Jana:

Ik voel me heel licht. Niets bezwaart me. *(luider en dringender op de Deur kloppend)* Ik ben Jana. Jana Sansen. Ik wil naast de voorouders de velden beplanten, en mijn nieuwe adem waaien over de hoofden der mensen.

De Deur gaat zeer langzaam open. De muziek golft nu in brede stromen. Jana kijkt nog even om, ze is rustig en gelukkig.

Jana:

(naar de Waker glimlachend) De voorouders wenken mij.

Jana is nu niet meer te zien. In de Kooi is het nog steeds onrustig. De Waker kijkt er even naar en schudt het hoofd. De Blauwe Deur gaat dicht, de muziek vervaagt. De Waker snuffelt in een van zijn boeken.

Waker:

Wiens beurt is het nu?

Hij kijkt naar het publiek, zoekt een gezicht, zoekt links, zoekt rechts en dan recht voor zich, maar het wordt donker en het doek valt.